

Mitä säröt ovat?

Jokainen meistä tietää, mikä särö on. Se on perintömaljakkoon tiskatessa syntynyt hiuksenohut halkeama. Se on harmillinen naarmu uuden auton maalipinnassa tai paperin sormeen äkkiarvaamatta viiltämä, lähes huomaamaton mutta yllättävän kipeä haava. Vaikka maljakko, auto tai sormi on periaatteessa käyttökelpoinen, on ei-toivottu jälki kuitenkin sellainen, että säröä on vaikea olla huomaamatta: särö rikkoo eheän pinnan, täydellisyyden illuusion, ja se harmittaa meitä.

Särö voi olla myös vertauskuvallinen naarmu. Silloin se on jonkinlainen ärsyttävä asia, joka rikkoo muutoin eheän kokonaiskuvan. Säröistä esinettä sen paremmin kuin elämää ei tee mieli asettaa aitiopaikalle ihmisten arvioitavaksi. Ennemminkin pyrimme peittämään epätäydelliset kohdat, tai ellei se onnistu, koetamme tunkea ne kokonaan pois tietoisuudestamme. Särön olemukseen kuitenkin kuuluu kaikenlainen kaiherminen ja ärsyttämisen – siksi meidän on niin vaikea antaa sen olla.

Särö, tyypillisemmin halkeama tai joskus myös murtuma tai aukko, on myös kirjallisuustieteen käsite, jota käytetään kaunokirjallisten teks-

tien tulkinnassa. Silloin sillä tarkoitetaan sellaista tekstiin, esimerkiksi romaaniin tai novelliin, sisältyvää kohtaa, joka jää merkitykseltään avoimeksi mutta joka on tekstin ymmärtämisen kannalta olennainen. Näin voi käydä esimerkiksi silloin, kun lukija huomaa, että jotain olennaista on jätetty kertomatta tai että se, mitä kertoja väittää, ei syystä tai toisesta pidä paikkaansa. Särön huomaaminen saattaa muuttaa kokonaiskuvan tilanteesta aivan toiseksi.

Säröt häiritsevät lukemisen sujuvuutta, koska ne pakottavat pysähtymään ja katkaisevat näin itsestäänselvästi ymmärtämisen ketjun. Tekstissä on jotain, mikä vaatii jarruttamaan ja ajattelemaan uudelleen. Tekstin säröt eivät itsessään kerro, miten asiat ovat tai niiden kuuluisi olla, mutta ne avaavat mahdollisuuden tulkintaan. Ne antavat lukijalle tilaa ja jopa valtaa päättää siitä, mistä tekstissä lopulta on kyse. Säröt ovat itse asiassa tekstin tulkinnan kannalta hyvin arvokkaita kohtia: ne voivat avata uusia merkityksiä ja tuottaa syviä oivalluksia. Nykykulttuurin tutkija ja emeritusprofessori Erkki Vainikkala on mielestäni sanonut oivaltavasti, että tekstin murtumakohdat ovat ikään kuin vastauksia, jotka etsivät oikeita kysymyksiä (Vainikkala 2004).

Siinä missä taidokkaita säröjä pidetään ansiokkaana kaunokirjallisuuden keinona, omassa elämäntarinassamme emme juuri arvosta ristiiriitoja, epämääräisyys- tai murtumakohtia. Itse asiassa mieluummin pyrimme kätkemään tai ainakin pitämään omana tietonamme henkilökohdaiset rosomme, nuo eheän elämänkokonaisuuden ärsyttävällä tavalla rikkovat virheet. Säröjen häpeä koskee paitsi elämäntarinaamme myös identiteettiämme. Meillä on tietty mielikuva siitä, millaista elämämme tulisi olla: ehjä maljakko, kiiltävä, moitteeton maalipinta – tai edes suojaava, ehjä iho.

Säröjen ydin on siinä, että ne osuvat sellaisiin minuutemme osiin, joita mielellämme pitäisimme piilossa. Kuten kirjailija Tiina Pystynen *Runousopissaan* (2004) painottaa: Ihmisinä meitä yhdistää tarve tulla nähdyksi ja kuulluksi – kohdatuksi – omana itsenämme sekä se, että ”kaikkein syvimmin henkilökohtaisessa jokainen meistä on yksin ja epävarma”. Meillä jokaisella on omaan olemassaoloomme liittyviä epävarmuustekijöitä, jotka mielellämme piilottaisimme toisten katseilta ja unohtaisimme itsekin. Tässä kirjassa käytän niistä sanaa särö.

Säröt on varsin helppoa kätkeä pois näkyvistä, kun kerromme itses-
tämme ja elämästämme. Se on yksinkertaista: jätämme vain sanomatta jotain sellaista, jota on vaikea selittää, joka ei oikein tunnu sopivan kokonaiskuvaan tai jota kuulijan olisi ehkä vaikea ymmärtää tai hyväksyä. Jokainen kuitenkin tietää, että säröjen piilottaminen ei poista niitä. Rosot, jotka piilotamme näkyvistä, ovat yhä sisällämme. Sisäiset säröt eivät näy samalla tavalla kuin pintarikkeet esineissä, mutta se ei tarkoita, ettemmekö tuntisi näitä ”kysymyksiä vailla olevia vastauksia”. Nämä vastaukset voivat tuntua erilaisina henkisinä ja fyysisinä oireina, esimerkiksi epämääräisenä häiritsevänä tunteena siitä, etteivät asiat ole niin kuin pitäisi.

Tässä kirjassa säröt ovat tärkeitä tarinanpäitä. Ne ovat arvokkaita vihjeitä, joita meidän kannattaa ryhtyä tutkimaan. Sillä samalla lailla kuin kaunokirjallisuuden tulkinnassa, myös oman sisäisen tarinamme ymmärtämisessä säröön saattaa kietoutua jollain tavalla koko tekstin merkitys, sen ydin ja punainen lanka. Erilaiset säröt ovat sisäisen tarinan-
kerronnan ja itseymmärryksen lähtökohta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että sen sijaan, että pyrkisimme piilottamaan omat omituisuutemme ja ylipäättään kaiken virallisista hyvän elämän normeista poikkeavan,

suhtaudumme omaan epätäydellisyyteemme uteliaasti ja kiinnostumme tutkimaan oman elämämme säröjä ja murtumakohtia.

Tutuin tapa hahmottaa elämäntarinaamme on kronologinen jatkumo: mitä tapahtui ensin, mitä sitten ja mitä sen jälkeen. Siis oman elämämme historia. Historiallisesta näkökulmasta tärkeitä ovat erilaiset rajapyykit ja merkkipaalat, kuten sotien alkamiset ja päättyminen tai vallankumoukset. Myös omaa elämäämme tarkastellessa osaamme usein varsin nopeasti paikantaa keskeiset rajapyykit, kuten kotoa muuton, valmistumisen ja ensimmäisen lapsen syntymän. Niistä onkin hyvä aloittaa.

Tämän kirjan näkökulmasta sisäisen kerronnan lähtökohtana ovat myös sellaiset käännekohtat, joita ei historian kirjoihin kirjoitettaisi, sillä niistä ei välttämättä ole jäänyt mitään tutkittavia lähteitä. Tällaisia kohtia ovat sellaiset mielen sisään, omaan muistiimme, kirjautuneet ”aika ennen, aika jälkeen” -kokemukset, joissa kohtaaminen ei välttämättä näytä ulospäin merkittävältä mutta joissa sisäinen suunnanmuutos on sitäkin suurempi. Ne ovat kohtauksia, joiden avulla hahmotamme itseksi kasvamisemme aikaa.

Koska *Säröjen kauneuden* tarkoitus on kannustaa sinua tutkimaan omaa elämäntarinaasi, tuon seuraavaksi esille kaksi omaa säröäni tai tarinalinjani murtumakohtaa. En kerro niistä siksi, että ne olisivat erityisen traagisia tai poikkeuksellisia, vaan koska ne liittyvät keskeisesti tämän kirjan teemoihin. Koen myös, että niiden tuoma itseymmärrys on auttanut minua kohtaamaan arkisessa työssäni väitöskirjantekijöitä juuri sopivasti ihmisen korkeudelta.

On syytä korostaa, että tämän kirjan kertojana katselen näitä tapahtumia myötätuntoisesti osana jo elettyä elämää, osana sisäistä tarinaani,

jossa tällä kerronnan hetkellä ovat käsiteltävänä ja käsitettävänä jo aivan toisenlaiset kysymykset. Kuitenkin juuri tästä näkökulmasta, käsiteltyjen asioiden hyllylle nostettuna, nämä säröt sopinevat tarkoitukseemme. Omalta osaltaan ne kuvastavat, miten arvokkaita sanattomuuden kokemukset voivat olla, jos ne käynnistävät halun etsiä jotain uutta, ja miten ei-toivotut säröt voivat lopulta jäsentyä oman sisäisen tarinamme voimavaraksi.

Kirjailija Erno Paasilinna on *Yksinäisyys ja uhma* -esseekokoelmassaan (1984) todennut, että kirjailijaksi ei synnytä, vaan on elettävä sellainen elämä, josta syntyy kirjailija. Haluaisin laajentaa ajatusta siten, että ihmisen on ylipäättään elettävä sellainen elämä, jonka myötä syntyy omaksi itsekseen. Tämä omaksi itsekseen syntyminen voi olla juuri sellaista hidasta itsensä riisumista ja edestakaista uintia järven poikki, oman minuutensa jatkuvaa ymmärtämään ja uudelleen ymmärtämään oppimista kuin mitä Mannerin hirvirunossa kuvataan.

Ollessani kaksikymmentävuotias olin menettää syntymättömän lapseni. Taistelin hänen hengestään konkreettisesti makaamalla kaksi kuukautta liikkumatta yliopistollisessa sairaalassa. Opiskelin yliopistossa, kävin töissä ja olin vasta muuttanut mieheni kanssa uuteen, järven rannalla sijaitsevaan kerrostaloasuntoon. Minusta tuntui, että unelmani olivat – elleivät jo käyneet – niin ainakin käymässä toteen. Uskoin pystyväni mihin tahansa: jos vaikeuksia tulisi, selviäisin niistä tahdonvoimani ja työtä pelkäämättömän asenteeni avulla. Kuolema oli kiinnostava filosofinen kysymys, jolla oli hyvin vähän tekemistä oman elämäni kanssa. Voin sanoa, että mikään, mitä elämässäni olin siihen saakka kokenut, ei ollut valmistanut minua siihen, että yhtäkkiä katsoisimme toisiamme silmästä silmään.